

**OVERLAPPING LEVEL BETWEEN ACTIVITIES IN
TURKISH WORKBOOKS AND ACQUISITIONS OF
COMPREHENDING AND ANALYZING THE
READ/LISTENED TEXT¹**

**Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin
Okuduğu/Dinlediği Metni Anlama ve Çözümleme
Kazanımlarıyla Örtüşme Düzeyi**

Ömer KEMİKSİZ²

Abstract

Comprehension skill encompasses reading and listening skills. Activities towards reading and listening texts in Turkish language courses aim to help students comprehend and analyze what they have read/listened by means of getting them achieve various acquisitions. One of the objectives of listening and reading skills is reported as "comprehending and analyzing the text" in the Curricula of Turkish Language Course (6th, 7th and 8th grades). Acquisitions specified under the title of this objective constitute more than half of the total acquisitions towards language skills in both reading and listening skills. This requires activities in the workbooks to give place to such acquisitions.

This research aims to detect the overlapping level between activities in Turkish language workbooks and acquisitions of comprehending and analyzing the text that students have read/listened. The research is conducted through document review. Research sample includes a total of six teacher's guidebooks being two books from secondary school 6th, 7th and 8th grades. Guidebooks are preferred since they both include activities and activity instructions. Various tables and graphs are used in this research to present the number of activities including the acquisitions of comprehending and analyzing the read/listened text, distribution of these acquisitions by grades and workbooks, the most and least used acquisitions in the activities. According to the findings of the research, it was found that acquisitions of comprehending and analyzing the read/listened text are used more in the activities compared to other listening/reading acquisitions, some books do not include activities towards these acquisitions, acquisition towards finding the meanings of words or phrases in texts is the most commonly used acquisition.

Key Words: Workbook, activity, reading text, listening text, understanding skill.

Özet

Anlama becerileri, okuma ve dinleme becerilerini kapsar. Türkçe derslerindeki okuma ve dinleme metinlerine yönelik etkinliklerde çeşitli kazanımları gerçekleştirmeye yönelik olarak öğrencilerin okuduklarını/dinlediklerini anlamasına ve çözümlemesine çalışılır. 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar)

¹ Bu çalışmanın bir bölümü 16-18 Nisan 2015'te Niğde (Ömer Halisdemir) Üniversitesinde düzenlenen 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr., Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD, okemiksiz@bartin.edu.tr

Öğretim Programı'nda okuma ve dinleme becerilerine ait amaçlardan biri de "metni anlama ve çözümleme" olarak belirlenmiştir. Her iki dil becerisinde de bu amaç altındaki kazanımlar, bu dil becerilerine yönelik toplam kazanımların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu durum, çalışma kitaplarındaki etkinliklerde bu kazanımlara yer verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu araştırmada Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarıyla örtüşme düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesi ile gerçekleştirilen araştırmanın örneklemini ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıflardan ikişer olmak üzere toplam altı adet öğretmen kılavuz kitabı oluşturmuştur. Kılavuz kitaplar hem etkinlikleri hem de etkinlik yönergelerini içerdikleri için tercih edilmişlerdir. Araştırmada okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarına yer veren etkinlik sayıları, bu kazanımların sınıflara ve çalışma kitaplarına göre dağılımı, etkinliklerde en çok ve en az kullanılan kazanımlar çeşitli tablo ve grafikler ile sunulmuştur. Çalışmanın bulgularına göre okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarının diğer okuma/dinleme kazanımlarına oranla etkinliklerde daha fazla kullanıldığı, bazı kitaplarda bu kazanımlara yönelik etkinliklere yer verilmediği, metinlerdeki kelime ve kelime gruplarının anlamlarını bulmaya yönelik kazanımın etkinliklerde en fazla kullanılan kazanım olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çalışma kitabı, etkinlik, okuma metni, dinleme metni, anlama becerisi.

Giriş

Anlama ve anlatma becerileri, sosyal ve akademik hayatın olmazsa olmaz iki becerisidir. Bu becerilerin sağlıklı işleyişi, iletişimin kalitesini doğrudan etkilemekte, bireyler arasındaki ilişkilerin başlamasında, sürdürülmesinde ve istenen şekilde sonlandırılmasında etkili olmaktadır. Kişi kendini, fikirlerini, duygularını, isteklerini nasıl ki en iyi biçimde karşısındakilere aktarabilmeyi isterse karşısındakilerden de kendisini en iyi biçimde anlayabilmelerini ister. İletişim sürecinde verilen dönütler, gösterilen tepkiler, alınan cevaplar vb. bireyin dinlediği bir kişiyi, okuduğu bir metni anladığının önemli göstergelerindedir.

"Dinleme, okuma, görsel okuma ile alınan bilgileri ön bilgiler ışığında inceleme, üzerinde düşünme, nedenlerini araştırma, sonuçlar çıkarma ve yeniden anlam verme işlemi" (Güneş, 2014a: 2009), "okunan metnin yahut dinlenen bir konuşmanın içeriğinin ve mesajının algılanması" (Aktaş ve Gündüz, 2004: 57) şeklinde tanımlanan ve "çeşitli duyu organlarının harekete geçirildiği karmaşık bir eylem" (Calp: 2010: 73) kabul edilen anlama, "okuma vasıtasıyla yazılı metinlerin mesajını alma; dinleme yoluyla da konuşma ve sesleri ayırt edip kavramaya dayanan iki önemli öğrenme alanından oluşmaktadır" (Göçer, 2007: 18). Bu iki öğrenme alanı ise anlatma alanındaki yazma ve konuşma becerilerine kaynaklık eden, bilgi depolama becerileri olarak da düşünülmektedir (Demir, 2010). İnsan, okuma ve dinleme becerileri sayesinde bir şeyler öğrendiğinden anlama, bu iki faaliyet aracılığıyla gerçekleşir (Arı, 2013). Alperen'e (1991) göre ise günlük hayatımızda bize söylenenleri anlamak, dille ilgili etkinliklerin başında gelir.

Sözlü anlama, yazılı anlama, görsel anlama, matematiksel anlama gibi çok geniş bir alanı kapsayan (Güneş, 2014b) anlama becerilerini geliştirme konusunun çoğu ülkede eğitimin önemli sorunlarından biri olduğunu vurgulayan Güneş (2012), öğrencilerin anlama becerilerini yeterince geliştiremediklerini, anlama sorununun ilköğretimden üniversiteye kadar bütün düzeylerde hatta lisansüstü eğitimde bile görülmekte olduğunu belirtmektedir.

"Rastgele bir araya gelen uyarıcıların birbiriyle uyumuna bağlı olan" (Onan: 2005: 102) ve çeşitli zihinsel işlemleri gerektiren (Luma, 2002) anlama eyleminin "tam ve doğru" biçimde olması gerektiğini vurgulayan Kavcar, Oğuzkan ve Hasırcı (2016), tam anlamayı "bir duygu ve düşüncüyü kendi akışı içinde kesintiye uğramadan anlama", doğru anlamayı

ise bize aktarılmak istenilen bilgi, duygu ve düşüncelerin olduğu gibi, bir yanlışlığa yol açmadan ve hiçbir şüpheli nokta kalmayacak biçimde bütün boyutları ile kavranılması” olarak açıklamaktadır. Bütün bu özellikler Yangın’a (1999) göre anlamayı, iletişim ve öğrenme sürecinin temel basamaklarından biri hâline getirmiştir. Bu da iletişim ve öğrenmenin amacına ulaşabilmesinde tam ve doğru anlamamanın gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır.

Okul öncesi dönemde dinleme, okuma-yazma öğrendikten sonra ise genellikle okuma yolu ile geliştirilmeye çalışılan (Şeflek-Kovacioğlu, 2006) anlama becerisinin gelişmesi Özbay’a (2005) göre her birey için önem taşır. Zira kişiler hayatları boyunca sayılamayacak kadar mesaj almaktadırlar. Kişilerin iletişimdeki başarıları da bu mesajları anlamlandırabilmelerine bağlıdır. Öğrencilerin anlama becerilerinin gelişmesi de yalnızca Türkçe dersleri için değil, eğitim sürecinde kendilerine sunulacak bütün bilgileri anlamlandırmaları için gereklidir.

Güneş (2009) yapılandırıcı yaklaşımda herhangi bir metni derinlemesine inceleyerek öğrencinin anlamasını beklemek yerine, doğrudan öğrencinin anlama becerilerini geliştirme üzerinde durulduğunu ifade eder. Yine bu yaklaşımda bireyin anlama becerilerini geliştirmek için anlama süreçlerine ve tekniklerine ağırlık verilmekte, anlama teknikleri çeşitli çalışmalarla geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ders ortamlarında öğrencilerin başarılı olabilmeleri kendilerine sunulan bilgileri anlayabilmelerine bağlı olduğundan derslerde öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmeye dönük etkinliklerin ön plana çıkarılması önem kazanmaktadır. Bu da anlamayı geliştirici çeşitli yöntem, teknik, stratejilerinin kullanımını gerekli kılmaktadır. Göğüş’e (1978) göre anlamayı geliştirici etmenler zihni geliştirmek ve anlamaya yararlı alışkanlıklar kazandırmak şeklinde iki başlıkta toplanabilir. Yine öğrencinin genel bilgisinin, yaşam deneyimlerinin, izlenimlerinin artması, anlama düzeyine de doğrudan etki eder. Akyol, Yıldırım, Ateş, Çetinkaya ve Rasinski’ye (2014) göre öğrencilerin metne yönelik ön bilgilerinin sorgulanması, metin haritaları ve grafiklerinden yararlanılması, öğrencilerin metinle ilgili farklı tartışmalara yönlendirilmeleri, metnin öncesi/sonrasına yönelik tahminler yürütmeleri ve metinle ilgili çeşitli sorular geliştirmeleri, metinleri zihinlerinde canlandırmaları gibi çalışmalar öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmede kullanılabilir etkinliklerdendir. Aktaş ve Gündüz (2004) ise anlama becerisinin gelişmesinde belli bir bilgi birikimine sahip olmanın, gelişmiş bir kelime hazinesinin, metnin planının kavranmasının, metindeki temel düşüncelerin özetlenmesinin önemli olduğunu vurgular. Aydın-Yılmaz’a (2007) göre bir metni anlamada görsellerden faydalanma, metni anlamaya dönük sorular sorma, metin haritası düzenleme, metni özetleme, metnin ana düşüncesini bulma gibi etkinlikler kullanılabilir. Güneş (2014a) anlama etkinliklerinin metin öncesi etkinlikler, metin sırasındaki etkinlikler ve metin sonrası etkinlikler şeklinde düzenlenebileceğini vurgular. Buna göre Türkçe derslerinde işlenen metinlerin öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerini tespit etmede önemli birer araç olduğu görülmektedir. Bu metinlerin öncesi/sırası/sonrasında yapılacak etkinlikler ise o metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmede önemlidir. Çünkü metinle ilgili sorulacak sorulara verilecek doğru/yanlış cevaplar metnin öğrenci tarafından anlaşıldığını/anlaşılmadığını belirlemede öğretmene ipuçları sunar. Çiftçi’ye göre (2007) bir metni anlamak onu bütün hâlinde kavramak demektir. Metni değerlendirebilmek, ondaki bilgiyi kendine mal edebilmek ve onu yorumlayabilmek ise metnin öğrenci tarafından kavrandığının belirtiridir.

Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda Anlama Becerileri

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı temelde okuma, yazma, dinleme, konuşma dil becerileri ile dil bilgisi öğrenme alanı üzerine kuruludur. Bu becerilerin öğrenme-öğretme süreci içerisindeki oranları Tablo 1’de gösterilmiştir:

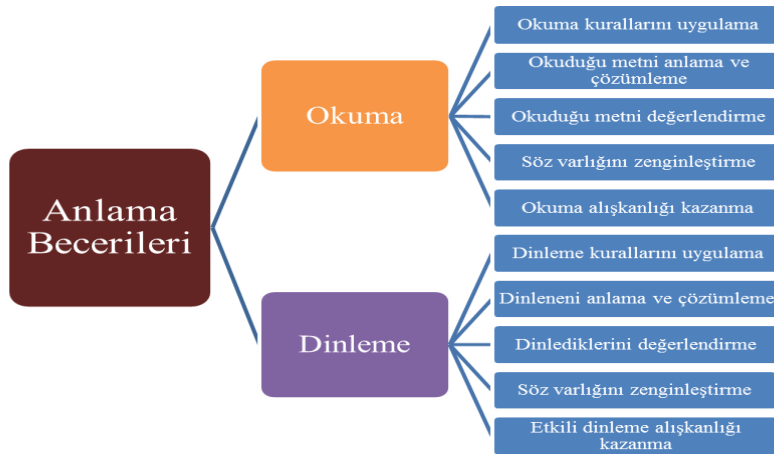
Tablo 1. Öğretim programında temel dil becerileri ve dil bilgisi oranları

Temel Dil Becerileri	Oran (%)
Anlama Becerileri	% 45
<i>Okuma</i>	% 30
<i>Dinleme</i>	% 15
Anlatma Becerileri	% 40
<i>Yazma</i>	% 20
<i>Konuşma</i>	% 20
Dil Bilgisi	% 15

Tablo 1'e göre temel dil becerilerinden okuma % 30'luk oran ile diğer beceriler arasında en yüksek orana sahip beceridir. Anlama becerilerinden bir diğeri olan dinlemeye ayrılan oran ise % 15'tir. Buna göre okuma ve dinleme becerilerini içeren anlama becerileri toplamda % 45'lik bir orana sahiptir. Anlatma (yazma, konuşma) becerileri % 40, dil bilgisi ise % 15 oranındadır.

Türkçe derslerinde öğrencilerin karşılaştıkları metinler okuma ve dinleme metinleri şeklindedir. Okuma metinleri öğrencilere verilen ders kitaplarında, dinleme metinleri ise öğretmen kılavuz kitaplarında yer almaktadır. Hem okuma hem de dinleme metinlerinin etkinlikleri ise öğrenci çalışma kitaplarında bulunmaktadır. Bu etkinlikler belli kazanımları gerçekleştirmeye yönelik hazırlanmaktadır.

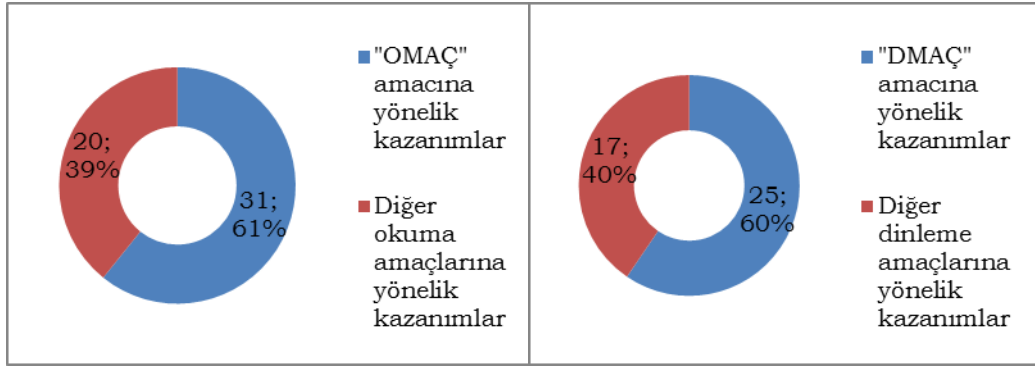
Öğrencilerin, öğretim sürecinde edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsayan kazanımları edinmeleri, öğrencilerin dil becerilerinde gelişme sağlamalarının en önemli koşuludur (MEB, 2006). Türkçe derslerinde gerçekleştirilecek bütün etkinliklerin amacı da öğrencileri programdaki amaçları ve kazanımları gerçekleştirecek seviyeye ulaştırmaktır. Anlama becerileri olan okuma ve dinlemeye yönelik oluşturulan amaçlar Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Okuma ve dinleme becerilerine yönelik amaçlar

Şekil 1'e göre okuma ve dinleme becerilerine yönelik olarak programda beşer amaç ifadesi yer almakta ve bu amaçların hem okuma hem de dinleme alanı için aynı olduğu görülmektedir. Bu amaçlar *okuma/dinleme kurallarını uygulama, okuduğu/dinlediği metni*

anlama ve çözümleme, okuduğu metni/dinlediklerini değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme ve okuma/etkili dinleme alışkanlığı kazanma şeklinde sıralanmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için çeşitli kazanımlar belirlenmiştir. Öğretim Programı'nda okuma becerisi için toplam 51, dinleme becerisi için de toplam 42 kazanıma yer verilmiştir. Bu amaçlardan çalışmanın konusu olan "okuduğu metni anlama ve çözümleme (OMAÇ)" ile "dinlediği metni anlama ve çözümleme (DMAÇ)" kazanımlarının diğer amaçlara ait kazanımlar içindeki durumu Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. "Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme" amacına yönelik kazanımların diğer amaçlara yönelik kazanımlar içindeki durumu

Grafik 1'e göre okuma becerisine yönelik 51 kazanımın 31 tanesi "okuduğu metni anlama ve çözümleme" amacına ait kazanımlardır. Bu sayı toplam kazanımların % 61'ine karşılık gelmektedir. Yine Grafik 1'de görüldüğü üzere dinleme becerisine yönelik 42 kazanımın 25 tanesi de "dinlediği metni anlama ve çözümleme" amacına ait kazanımlardır. Bu sayı toplam kazanımların % 60'ına karşılık gelmektedir. "Dinlediği metni anlama ve çözümleme" amacı altındaki 25 kazanım aynı zamanda "Okuduğu metni anlama ve çözümleme" amacı altındaki 31 kazanımın 25'iyile ortak kazanımlardır. Bu oranlar da göstermektedir ki Türkçe derslerinde okunan/dinlenen bir metinden sonra o metni anlamaya ve çözümlmeye dönük gerçekleştirilecek etkinlikler önem taşımaktadır. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin "Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme" kazanımlarıyla örtüşme düzeyini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın bu açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Model

Araştırma, nitel yöntemlerden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. "Araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan (Yıldırım ve Şimşek, 2011) doküman incelemesine gözlem ve görüşmelerden elde edilen verileri ilişkilendirmek için başvurulabileceği gibi başlı başına veri toplama aracı olarak da başvurulabilmektedir (Cansız-Aktaş, 2015).

Amaç

Bu araştırmanın amacı ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer verilen etkinliklerin Öğretim Programı'ndaki okuma/dinleme becerilerine dönük amaçlardan biri olan "Okuduğu/Dinlediği metni anlama ve çözümleme"ye yönelik

kazanımlarla örtüşme düzeyini tespit etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için yapılan araştırmanın soruları şu şekilde oluşturulmuştur:

1. Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımlarına yer veren etkinliklerin sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?
2. Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımlarının sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?
3. Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en çok ve en az yer verilen “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımları hangileridir?

Evren ve Örneklem

Ortaokul 6, 7, 8. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarının evreni oluşturduğu bu araştırmada örneklem alma yoluna gidilmiş, her sınıf düzeyinden biri Bakanlık, biri özel yayınevi kitabı olmak üzere ikişer kitap değerlendirmeye alınmıştır. Bu sınıf seviyelerine uygun kitaplar 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan dil becerilerine yönelik kazanımları içerecek şekilde hazırlandığı için tercih edilmiş, bu sebeple ortaokul öğrenim kademesinde olmasına rağmen 5. Sınıf kitapları araştırmaya dâhil edilmemiştir. Örneklem olarak alınan kılavuz kitapların yayınevlerine ve kitaplardaki metin sayılarına yönelik bilgiler Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Örneklem Yönelik Bilgiler

Sınıf Seviyesi	Yayınevi	Metin Sayısı	
		Okuma	Dinleme
6. Sınıf	MEB	18	6
	Dörtel	19	7
7. Sınıf	MEB	18	6
	Cem	19	6
8. Sınıf	MEB	18	6
	Yıldırım	19	6
Toplam		111	37
			148

Tablo 2'de görüldüğü gibi bu çalışmada ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde biri Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları biri de özel yayınevi (Dörtel, Cem, Yıldırım) olmak üzere her sınıf seviyesinden iki, toplamda altı adet öğretmen kılavuz kitabı örneklem olarak alınmıştır. Bu kitaplarda 111'i okuma, 37'si dinleme metni olmak üzere toplam 148 metin kullanılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'na ait bütün kitaplarda 18 adet okuma, 6 adet dinleme metni şeklinde toplam 24 metin kullanılırken Cem Yayınları-7 ve Yıldırım Yayınları-8 kitaplarında 19 adet okuma, 6 adet dinleme metni şeklinde 25; Dörtel Yayınları-6 kitabında ise 19 adet okuma ve 7 adet dinleme metni şeklinde 26 metin kullanılmıştır.

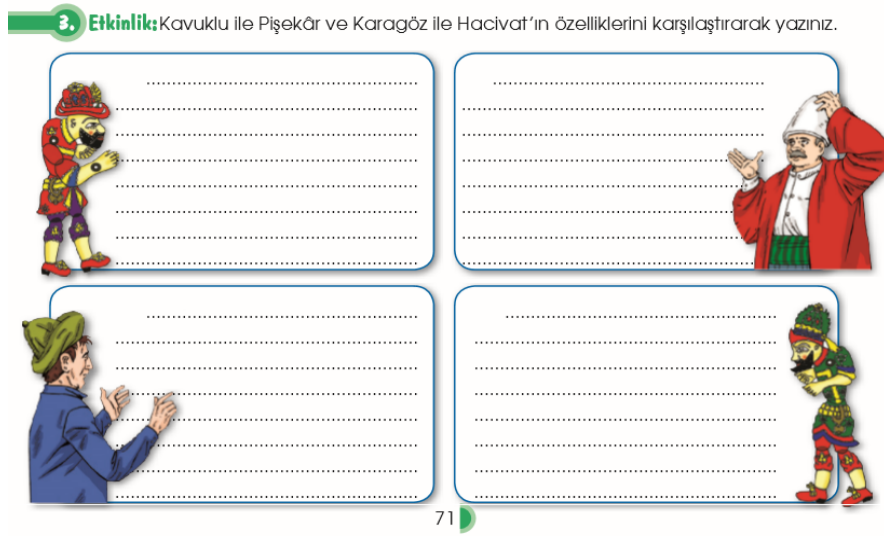
Veri Toplama Süreci

Çalışmada öğretmen kılavuz kitapları, gerek çalışma kitaplarındaki etkinlikleri içerdiği gerekse bu etkinliklerin nasıl yürütüleceğine dair yönergelere yer verdiği için tercih edilmişlerdir. Türkçe derslerinde etkinlikler, öğrenci çalışma kitaplarındaki ilgili yerlerin doldurulmasını gerektirenler veya kılavuz kitaplarda öğretmenlere yaptırımları önerilenler olarak iki şekilde yürütülmektedir. Kılavuz kitaplarda hangi çalışmanın hangi

kazanımı gerçekleştirmeye dönük olarak hazırlandığı öğretmenlere ifade edilmektedir. Çalışma kitaplarındaki etkinliklere dönük yönerge örneği Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Çalışma kitabında yer alan etkinlik ve kılavuz kitaptaki yönergesi

Öğrencilerinizden metindeki şahısların özelliklerini karşılaştırmaya yönelik etkinliği yapmalarını isteyiniz (3. Etkinlik) (O.2.20).

Şekil 2’de çalışma kitabında yer alan 3. Etkinliğin “Okuma” becerisinin 2. amacı olan “Okuduğu metni anlama ve çözümleme” amacının 20 numaralı kazanımı “Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.” kazanımına yönelik hazırlandığı görülmektedir. Bazı etkinlikler ise çalışma kitaplarında yer almadığı hâlde kılavuz kitaplarda öğretmenlere sınıf içinde uygulanması tavsiye edilen etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu türden bir etkinlik yönergesi örneği Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Yalnızca kılavuz kitapta yer alan etkinliğe ait yönerge

Öğrencileriniz için aşağıdaki soruları sorunuz ve cevaplatınız (Okuma 2.13).

Şekil 3’te “Okuma” becerisinin 2. amacı olan “Okuduğu metni anlama ve çözümleme” amacının 13 numaralı kazanımı “Metne ilişkin sorulara cevap verir.” kazanımına yönelik bir etkinlik yaptırılması öğretmene önerilmiştir. Bu çalışmada yalnızca Şekil 3’te yer verilen yönergeler değerlendirmeye alınmış, Şekil 3’teki yönergeler çalışma kitaplarında yer almayan etkinliklere yönelik olduğundan araştırma dışında tutulmuştur.

Çalışmada örneklem olarak alınan her kitap için ayrı tablolar oluşturulmuş, kılavuz kitaplardaki yönergelerde yer alan “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” amacına dönük kazanımların numarası bu tablolara işlenmiştir. Böylece hem kazanım hem de etkinlik sayıları ortaya çıkarılmıştır. (Bulgular kısmında değinilecek olan etkinlik-

kazanım sayısı farklılığı bazı etkinliklerin birden fazla kazanıma yönelik olarak hazırlanmasından kaynaklanmaktadır.) Kazanımlar okuma ve dinleme kazanımları şeklinde iki ayrı başlıkta ele alınmıştır. Bu kazanımların çalışma kitaplarına ve genel dağılıma göre durumu çeşitli grafikler oluşturularak sayısal verilere dökülmüştür. Sonuç aşamasında okuma ve dinleme becerisine dönük ortak kazanımlar ile sadece okuma becerisine dönük kazanımlar kazanım numaraları da verilmek suretiyle tek tabloda birleştirilmiş, frekans değerleri verilerek sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde yer verilen bulgular araştırma sorularına uygun olarak ele alınmıştır: “Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki ‘okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümlene’ kazanımlarına yer veren etkinliklerin sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?” şeklindeki birinci araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Örneklemdeki kitapların “Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümlene” kazanımlarını içeren etkinlik sayıları

Sınıf Seviyesi	Yayınevi	Etkinlik Sayısı			Toplam
		ÇKE*	OACE*	DAÇE*	
6. Sınıf	MEB	228	61	19	80
	Dörtel	226	61	26	87
7. Sınıf	MEB	251	75	27	102
	Cem	197	52	21	73
8. Sınıf	MEB	198	66	25	91
	Yıldırım	264	73	27	100
Toplam		1364	388	145	

*Çalışma kitabındaki etkinlikler (ÇKE), Okuduğunu anlama ve çözümlene etkinlikleri (OACE), Dinlediğini anlama ve çözümlene etkinlikleri (DAÇE)

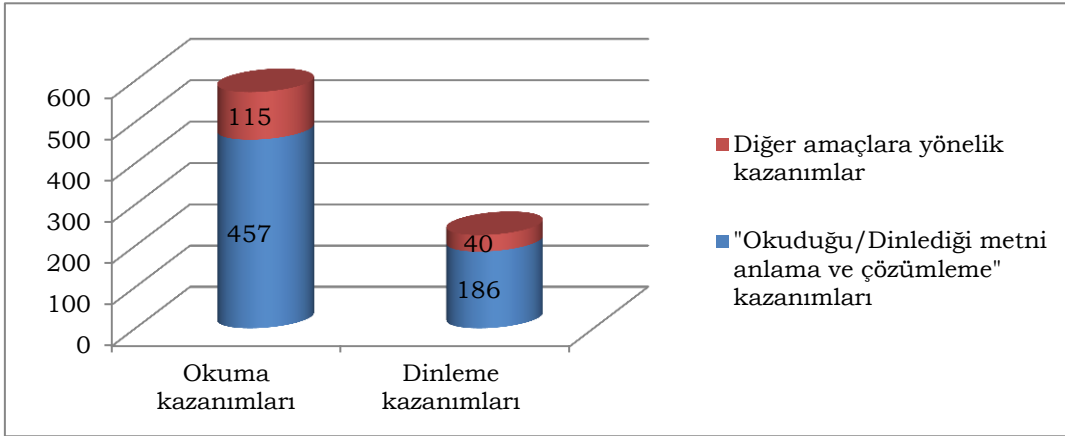
Tablo 3’te görüldüğü gibi çalışmada incelenen çalışma kitaplarındaki toplam etkinlik sayısı 1364 olarak tespit edilmiştir. Etkinlik sayısının en fazla olduğu kitaplar Yıldırım-8 (f=264) ile MEB-7 (f=251); en az olduğu kitaplar ise MEB-8 (f=198) ve Cem-7 (f=197)’dir. Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümlene kazanımlarına yer veren etkinliklerin sayısı (f=533), toplam etkinliklerin (f=1364) % 39’una karşılık gelmektedir.

Tablo 3’e göre bu araştırma için örneklem olarak alınan kılavuz kitaplarda, metinlerin işlenişinden önce/işleniş esnasında/işlenişinden sonra gerçekleştirilen etkinlik bölümlerinde “okuduğu metni anlama ve çözümlene” kazanımlarına yer veren etkinlik sayısı 388, “dinlediğini anlama ve çözümlene” kazanımlarına yer veren etkinlik sayısı ise 145 olarak tespit edilmiştir. “Okuduğu metni anlama ve çözümlene” kazanımlarını gerçekleştirmeye dönük etkinliklere en fazla yer veren kitaplar MEB-7 (f=75) ve Yıldırım-8 (f=73), en az yer veren kitap ise Cem-7 (f=52) olarak belirlenmiştir. “Dinlediği metni anlama ve çözümlene” kazanımlarını gerçekleştirmeye dönük etkinliklere en fazla yer veren kitaplar da yine okuma metni etkinliklerinde olduğu gibi MEB-7 (f=27) ve Yıldırım-8 (f=27) olarak ortaya çıkmış, MEB-6 (f=19) ise bu tür etkinliklere en az yer veren kitap olmuştur. Hem okuduğu hem de dinlediği metni anlama ve çözümlene kazanımlarını içeren etkinliklerin en çok kullanıldığı kitaplar MEB-7 (f=102) ve Yıldırım-8 (f=100), en az kullanıldığı kitap ise Cem-7 (f=73) olmuştur. Bu sayıların da toplam etkinlik sayılarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir.

Sınıf seviyelerine göre etkinlik sayılarına baktığımızda 8. Sınıf çalışma kitaplarında “okuduğu/dinlediğini metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik kazanımları içeren etkinliklerin daha fazla (f=191) kullanıldığı görülmektedir. 7. Sınıf çalışma kitaplarındaki bu türden etkinliklerin sayısı 175 iken 6. Sınıf çalışma kitaplarında bu sayı 167 olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre sınıf düzeyi arttıkça etkinlik sayılarının arttığı görülmektedir. Araştırmanın “*Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki ‘okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme’ kazanımlarının sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?*” şeklindeki ikinci araştırma sorusuna yönelik bulgular şöyledir:

Çalışma kitaplarındaki okuma/dinleme becerisine yönelik etkinliklerde yer verilen kazanımların okuma/dinleme amaçlarına göre dağılımı Grafik 2’de gösterilmiştir.

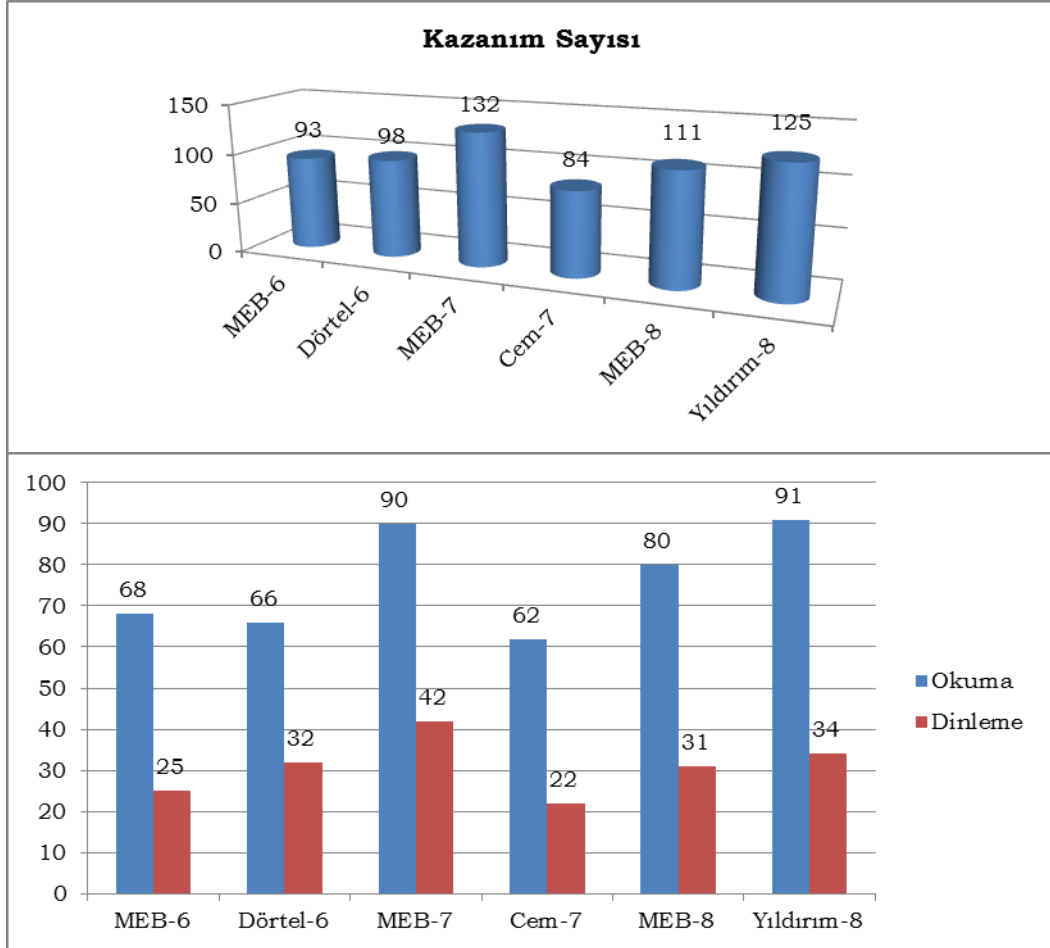
Grafik 2. Kazanımların “okuma/dinleme” amaçlarına göre sayısal dağılımı

Grafik 2’ye göre çalışma kitaplarındaki etkinliklerde okuma becerisine dönük kullanılan toplam kazanım sayısı 572’dir. Bu kazanımların 457 tanesi (% 80) ise “okuduğu metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik kazanımlardır. Yine Grafik 2’ye göre çalışma kitaplarındaki etkinliklerde dinleme becerisine dönük kullanılan toplam kazanım sayısı 226’dir. Bu kazanımların da 186 tanesi (% 82) “dinlediği metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik kazanımlardır. Bunda bu amaca dönük kazanımların toplam kazanımlar içindeki oranının yüksek olması etkilidir denilebilir.

“Okuduğu metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik 457, “dinlediği metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik 186, toplamda 643 kazanımın örnekleme göre dağılımı Grafik 3’te gösterilmiştir.

Grafik 3. “Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımlarının çalışma kitaplarına göre dağılımı

Grafik 3'e göre MEB-7 okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarına etkinliklerde en fazla yer veren (f=132) yayınevi olmuştur. Bu 132 kazanımın 90'ı okuduğu metni anlama ve çözümleme, 42'si de dinlediği metni anlama ve çözümleme amacını içeren kazanımlardır. Yıldırım-8 bahsi geçen kazanımlara en fazla yer veren bir diğer yayınevi olarak öne çıkmıştır. Bu kitapta 91'i okuduğu metni anlama ve çözümleme, 34'ü dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımları olmak üzere toplam 125 kazanıma yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerde 111 adet okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarını kullanan MEB-8 de bu tür kazanımlara en çok yer ayıran kitaplardan biri olmuştur. Bu 111 kazanımın becerilere göre dağılımı ise 80 adet okuduğu metni anlama ve çözümleme, 31 adet dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımı şeklinde gerçekleşmiştir.

Dörtel-6, 66'sı okuduğu metni anlama ve çözümleme, 32'si dinlediği metni anlama ve çözümleme amacına dönük kazanımlar olmak üzere toplam 98; MEB-6 ise 68'i okuduğu

metni anlama ve çözümleme, 25'i dinlediği metni anlama ve çözümleme amacına dönük kazanımlar olmak üzere toplam 93 kazanıma yer vermiştir. Okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarının en az yer aldığı kitap Cem-7 olarak belirlenmiştir. Bu kitapta 62'si okuduğu metni anlama ve çözümleme, 22'si dinlediği metni anlama ve çözümleme amacına dönük kazanımlar olmak üzere toplam 84 kazanıma yer verilmiştir. Bütün bu bulgular kitaplardaki kazanım sayılarının etkinlik sayıları ile bağlantılı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre bazı etkinlikler birden fazla kazanımı gerçekleştirmeye dönük olarak hazırlansa da bu bulgulara göre genel olarak her bir etkinliğin bir kazanımı gerçekleştirmeye dönük hazırlandığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en çok ve en az yer verilen ‘okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme’ kazanımları hangileridir?” sorusuna yönelik sayısal veriler Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4. “Okuduğu/Dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımlarının sayısal dağılımı

Kazanım	Kazanım Numarası	f		
		Okuma	Dinleme	Toplam
Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.	O.2.1 D.2.1	79	22	101
Metindeki anahtar kelimeleri belirler.	O.2.2 D.2.2	14	9	23
Metnin konusunu belirler.	O.2.3. D.2.3	22	11	33
Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	O.2.4 D.2.4	33	15	48
Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.	O.2.5 D.2.5	12	9	21
Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.	O.2.7. D.2.6	20	11	31
Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.	O.2.8 D.2.7	12	6	18
Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.	O.2.9 D.2.8	6	5	11
Okuduklarındaki/Dinlediklerindeki örtülü anlamları bulur.	O.2.10 D.2.9	17	3	20
Okuduklarındaki/Dinlediklerindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.	O.2.11 D.2.13	20	6	26
Okuduklarını/Dinlediklerini kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.	O.2.12 D.2.10	19	9	28
Metne ilişkin sorulara cevap verir.	O.2.13 D.2.12	9	9	18
Metne ilişkin sorular oluşturur.	O.2.14 D.2.11	17	12	29
Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.	O.2.20 D.2.14	21	6	27
Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.	O.2.21 D.2.15	3	2	5

Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.	O.2.22 D.2.16	10	6	16
Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.	O.2.23 D.2.17	6	1	7
Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.	O.2.24 D.2.18	7	6	13
Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.	O.2.25 D.2.22	9	3	12
Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.	O.2.26 D.2.23	8	3	11
Okuduklarını/Dinlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.	O.2.27 D.2.24	8	1	9
Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar. / Görsel unsurlarla dinledikleri arasında ilgi kurar.	O.2.28 D.2.21	13	8	21
Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.	O.2.29 D.2.19	3	9	12
Okuduğu/Dinlediği metne farklı başlıklar bulur.	O.2.30 D.2.20	21	11	32
Metnin yazarı veya şairi hakkında bilgi edinir.	O.2.31 D.2.25	8	3	11
Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.	O.2.6	9	-	9
Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.	O.2.15	10	-	10
Metnin planını kavrar.	O.2.16	8	-	8
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	O.2.17	5	-	5
Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.	O.2.18	19	-	19
Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	O.2.19	8	-	8
Toplam		457	186	643

Renklendirme: **En fazla**, **en az**

Tablo 4'e göre "Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır." kazanımı 79 kez okuma, 22 kez de dinleme etkinliği olmak üzere toplam 101 etkinlikte kullanılarak "okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümlenme" kazanımları içinde çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en fazla yer verilen (% 15.70) kazanım olmuştur. "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımı da 33 okuma, 15 dinleme etkinliğinde olmak üzere 48 etkinlikte kullanılarak yine kitaplarda en fazla yer alan kazanımlardan olmuştur. Bunun dışında "Metnin konusunu belirler." (f=33), "Okuduğu/Dinlediği metne farklı başlıklar bulur." (f=32), "Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler." (f=31), "Metne ilişkin sorular oluşturur." (f=29), "Okuduklarını/Dinlediklerini kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler." (f=28), "Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar." (f=27), "Okuduklarındaki/Dinlediklerindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder." (f=26) kazanımları da etkinliklerde en çok yer verilen kazanımlar olarak öne çıkmıştır.

"Okuduğu/Dinlediği metni anlama ve çözümlenme" kazanımlarından çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en az yer verilen kazanımlar ise "Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duyguları, düşünce ve hayalleri yorumlar." (f=5), "Metni

oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.” (f=5), *“Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.”* (f=7), *“Metnin planını kavrar.”* (f=8), *“Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.”* (f=8), *“Okuduklarını/Dinlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.”* (f=9), *“Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.”* (f=9) şeklinde gerçekleşmiştir. Etkinliklerde en az kullanılan 7 kazanımdan 4 tanesi yalnızca okuma becerisine uygun olarak hazırlanan kazanımlar; 3 tanesi ise hem okuma hem de dinleme becerisine uygun olarak hazırlanan ortak kazanımlardır.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplarda “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” amacına dönük bazı kazanımların etkinliklerde hiç yer almadığı görülmüştür. Bu kazanımlar ve kitaplara yönelik bilgiler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Etkinliklerde yer verilmeyen “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” kazanımları

Kazanımlar	No.	Kitaplar
Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.	O.2.9 D.2.8	Dörtel-6, MEB-6
Metne ilişkin sorulara cevap verir.	O.2.13 D.2.12	Cem-7
Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.	O.2.20 D.2.14	Dörtel-6
Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.	O.2.21 D.2.15	Dörtel-6, Cem-7, Yıldırım-8
Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.	O.2.23 D.2.17	MEB-7, Yıldırım-8
Okuduklarını/Dinlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.	O.2.27 D.2.24	Dörtel-6
Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar. / Görsel unsurlarla dinledikleri arasında ilgi kurar.	O.2.28 D.2.21	Cem-7
Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.	O.2.6	Dörtel-6
Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.	O.2.15	Dörtel-6, Cem-7
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	O.2.17	Dörtel-6, MEB-6, MEB-8
Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	O.2.19	Dörtel-6, MEB-6, Cem-7

Tablo 5’e göre “okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme” amacına yönelik kazanımlardan 11 tanesinin bazı çalışma kitaplarındaki etkinliklerde hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bu kazanımlardan “*Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.*”, “*Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.*” ve “*Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.*” kazanımlarına üçer; “*Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.*”, “*Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.*” ve “*Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.*” kazanımlarına ikişer; “*Metne ilişkin sorulara cevap verir.*”, “*Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.*”, “*Okuduklarını/Dinlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.*”, “*Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar./Görsel unsurlarla dinledikleri arasında ilgi kurar.*” ve “*Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.*” kazanımlarına da birer kitapta yer verilmediği tespit edilmiştir.

Dörtel-6 kitabı tablodaki 11 kazanımın 8'ine yer vermeyen yayınevi olarak dikkat çekmektedir. Cem-7 kitabında yer almayan kazanım sayısı ise 5'tir. Örneklemede yer alan diğer kitaplardan MEB-6'da 3, Yıldırım-8'de 2, MEB-7 ile MEB-8'de de birer adet "okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme" kazanımına yer verilmediği görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Türkçe derslerinin öncelikli hedefi, öğrencileri temel dil becerilerinde Öğretim Programı'nda yer alan kazanımları uygulayabilecek düzeye getirmektir. Bu kazanımlar süreç içerisinde gerçekleştirilecek farklı etkinliklerle kazandırılmaya ve pekiştirilmeye çalışılır. Bu açıdan ders içi/ders dışı etkinliklerin belli kazanımları içerecek şekilde hazırlanması bir gerekliliktir. Öğrencilerin anlama becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri olan metin çözümleme çalışmalarına programda ayrı bir önem verilmiş, bu amaca yönelik kazanımlar hem okuma hem de dinleme becerisine ait diğer kazanımların yarısından fazlasını oluşturmuştur. Bu durum, bu kazanımları içeren etkinlik sayılarına da yansımıştır. Araştırma kapsamında değerlendirilen çalışma kitaplarındaki toplam etkinliklerin % 39'u "okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme" kazanımlarına yer veren etkinlikler olarak belirlenmiştir. Bu etkinliklerin sınıf seviyelerine göre durumuna baktığımızda sınıf düzeyi arttıkça hem etkinlik hem de kazanım sayısının arttığını söylemek mümkündür. Bu durumu, öğrenim kademesi yükseldikçe öğrencileri daha fazla kazanımla karşılaştırmak, böylece bir önceki sınıfta edindikleri kazanımların artırılması suretiyle onları dil becerilerinde yeterli seviyeye getirme düşüncesinin bir sonucu olarak düşünebiliriz. Gülmez'in (2010) araştırmasında ortaya çıkan "öğrencilerin yaş seviyeleri yükseldikçe metni anlama ve çözümleme oranlarının da yükseldiği" savını da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Çomak'ın (2009) Türkçe ders ve çalışma kitaplarının niteliğini ve öğretmen kılavuz kitaplarında önerilen temel dil becerileriyle ilgili soruların yeterliliğini ortaya koymayı amaçladığı çalışmasında 6. Sınıf seviyesindeki üç kitap incelenmiş, bu çalışmada da okumayla/dinlemeyle ilgili etkinlikler ele alındığında etkinliklerin daha çok metni anlama ve çözümlenmeye yönelik etkinlikler olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, programda okuma ve dinleme becerisine %45 oranında yer ayrıldığı için kitap yazarlarının bu konuya özen gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır (Çomak, 2009). Hanedar'ın (2011) yaptığı araştırmada 8. Sınıf Türkçe çalışma kitaplarındaki ve kılavuz kitaplardaki tavsiye etkinliklerin okuduğunu anlama ve çözümleme becerilerini geliştirmeye yönelik kazanımları gerçekleştirmedeki yeterlilikleri ele alınmış, bu kapsamda beş adet kitap değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda okuduğu metni anlama ve çözümleme amacına ait kazanımların incelenen kitapların dördünde etkinliklerdeki kullanım oranı olarak ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir.

Metni anlama ve çözümleme kazanımlarını içeren etkinlik sayılarının fazla olmasının, çalışma kitaplarındaki bölüm sonu değerlendirme sorularına da yansıdığı görülmektedir. Yenen-Avcı (2016) tarafından yapılan araştırmada MEB Yayınları 7. Sınıf ders kitabı bölüm sonu sorularında metni anlama ve çözümleme kazanımına uygun soruların % 54.32 gibi yüksek bir orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Çeçen ve Kurnaz'ın (2015) çalışma kitaplarındaki tema sonu değerlendirme sorularını inceledikleri araştırmalarında ise kitapların okuduğu metni anlama ve çözümleme kazanımlarından çoğunlukla "Metne ilişkin sorulara cevap verir." (%15), "Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamını çıkarır." (%13) ve "Metnin ana fikrini/duygusunu belirler." (%10) kazanımlarını ölçtüğü belirlenmiştir.

Çalışma kitaplarındaki etkinliklerde “Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.” kazanımı belirgin bir farkla en fazla yer verilen kazanım olarak öne çıkmıştır. Calp’e (2010) ve Aktaş ve Gündüz’e (2004) göre bir metinde geçen kelimelerin anlam ve değerlerinin bilinmesi anlamının temel şartıdır. Bu sebeple Türkçe derslerinde metin odaklı etkinlikler denilince belki de akla ilk gelen çalışmalar kelime öğretimi çalışmaları olmaktadır. Araştırma sonucu da kelime öğretimine yönelik kazanımın hem okuma hem de dinleme metinlerine yönelik çalışmalarda fazlaca (% 15.70) tercih edildiğini göstermektedir. Bu sonuç Dilidüzgün (2010), Çiçek ve Alcellat (2015) ve Temizkan’ın (2016) araştırmalarının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. “Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.” kazanımını içeren etkinlik sayısının fazla olmasının en önemli nedeni bu kazanıma yönelik etkinlik hazırlamanın oldukça basit olması ve çok az bir iş yükü gerektirmesi (Temizkan, 2016) şeklinde yorumlanmaktadır.

Durukan (2011) tarafından yapılan araştırmada 7. Sınıf seviyesindeki üç çalışma kitabındaki etkinlikler ile üç öğretmen kılavuz kitabındaki tavsiye etkinliklerin incelenmesi sonucunda etkinliklerde metinden hareketle kelime ve kelime grupların kazandığı anlamların, metnin konusunun, ana fikrinin, unsurlarının (olay, yer, zaman, şahıs vb.), örtülü anlamların belirlenmesine, metindeki öznel ve nesnel yargıların ayırt edilmesine, metinle ilgili görsellerin yorumlanmasına ve metindeki düşünceyi geliştirme yollarının fark edilmesine önem verildiği belirlenmiştir. Metinden hareketle kelime ve kelime grupların kazandığı anlamlar, metnin konusu ve ana fikri, olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurlar, metindeki öznel ve nesnel yargıların ayırt edilmesi gibi kazanımların bu araştırmada da ön plana çıkması bahsi geçen araştırma bulgularıyla benzerlik göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Güngör’ün (2005) araştırmasında da ortaokul 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okudukları metni anlama etkinlikleri sırasında en çok kullandıkları stratejinin bilmedikleri kelimelerin karşılığını bulmak olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin herhangi bir kazanımı gerçekleştirilmeye dönük etkinliklerle sıkça karşılaşmaları o kazanımda yeterli duruma gelmelerinde etkili olacaktır. Özarslan (2012), lise 1. Sınıf öğrencilerinin “okuduğu metni anlama ve çözümleme” kazanımlarına ulaşma düzeyini belirlemeyi amaçladığı çalışmada 19 kazanımı ölçecek toplam 38 sorudan oluşan bir test uygulamıştır. Çalışma sonunda öğrencilerin en yeterli olduğu kazanımın “Olay, yer, zaman, varlık, şahıs kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.” kazanımı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada da bu kazanımın etkinliklerde öğrencilerin fazla karşılaştığı kazanımlardan biri olduğu görülmektedir. Etkinliklerde en çok kullanılan kazanımlardan “Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.” kazanımı Özarslan’ın çalışmasında ulaşma düzeyi sırası olarak 6.; “Okuduklarındaki/Dinlediklerindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.” kazanımı ulaşma düzeyi sırası olarak 3.sırayı almıştır. Bu sebeple metni anlama ve çözümleme kazanımlarının etkinliklere dengeli şekilde dağıtılması ve öğrencilerin her kazanımla mutlaka tanışacak biçimde etkinliklerin düzenlenmesi uygun görülmektedir.

Araştırmada çalışma kitaplarındaki etkinliklerin en fazla örtüştüğü kazanımlardan bazıları “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.” (f=48), “Metnin konusunu belirler.” (f=33), “Metne farklı başlıklar bulur.” (f=32) şeklindedir. Aydın’a (2013) göre ‘Metnin konusu’, ‘metnin ana düşüncesi’, ‘yardımcı düşünceler’, ‘metnin başlığı’ ve ‘metne farklı başlık bulma’ gibi etkinlikler büyük ölçekli yapı çözümlemeleri bağlamında değerlendirilir. Başlık ise metnin en büyük ölçekli önermesidir. Metindilbilimsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, başlıkla öykünün bağdaşıklığının belirlenmesi için sözcüksel başlaşıklık ilişkilerini sorgulayan etkinlikler düzenlenmesi, öğrencinin metin çözümleme

ve metin oluşturma edincine katkı sağlamaktadır. Buna göre kitaplardaki etkinliklerde metin çözümlemesinin önemli kazanımlarına fazlaca yer verildiğini söylemek mümkündür. Buna karşın Temizkan (2016) tarafından metnin üst yapı kazanımları olarak belirtilen “Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.” (f=12), “Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.” (f=11), “Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.” (f=10), “Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.” (f=9), “Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.” (f=5) kazanımlarına ise etkinliklerde az yer verildiği görülmektedir. Bu bakımdan metnin üst yapısıyla ilişkili etkinlik sayılarının artırılması uygun olacaktır.

Çalışma kitaplarındaki bazı etkinliklerde okuduğu/dinlediği metni anlama ve çözümleme kazanımlarını karşılayacak etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Dörtel Yayıncılık tarafından hazırlanan 6. Sınıf öğrenci çalışma kitabında dört tanesi yalnızca okuma, dört tanesi de okuma/dinleme ortak kazanımları olmak üzere toplamda sekiz kazanım etkinliklerde hiç kullanılmamıştır. Cem Yayınları tarafından hazırlanan 7. Sınıf öğrenci çalışma kitabında bu sayı iki tanesi yalnızca okuma, üç tanesi de okuma/dinleme ortak kazanımları olmak üzere beş kazanımdır. Öğrencilerin bütün kazanımları gerçekleştirmeye dönük etkinlikleri yapabilmeleri açısından kitap yazarlarının bu konuya daha dikkatli yaklaşmaları, her kazanımı en az bir etkinlikle dahi olsa vermeye çalışmaları yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2004). *Yazılı ve sözlü anlatım-Kompozisyon sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, H., Yıldırım, K., Ateş, S., Çetinkaya, Ç. ve Rasinski, T.V. (2014). *Okumayı değerlendirme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alperen, N. (1991). *Türkçe (Güzel konuşma, okuma ve yazma) öğretim rehberi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Arhan, S., Başar, S. ve Demirel, T. (2014). *İlköğretim Türkçe 8 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Arı, G. (2013). Konuşma öğretimi. İçinde C. Yıldız (Ed.), *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi* (s. 161-187). Ankara: Pegem Yayınları.
- Aydın, İ. (2013). İlköğretim Türkçe 8. Sınıf öğrenci çalışma kitabının ‘duygular’ temasında yer alan etkinliklere metindilbilimsel bir yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 25-55.
- Aydın-Yılmaz, Z. (2007). *Sınıf öğretmenlerine Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Calp, M. (2010). *Özel eğitim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cansız- Aktaş, M. (2015). Nitel veri toplama araçları. İçinde M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 337-371). Ankara: Pegem Yayınları.
- Çeçen, M. A. ve Kurnaz, H. (2015). Ortaokul Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki değerlendirme soruları üzerine bir araştırma. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Hüseyin Hüsnü Tekışık Özel Sayısı 1(1)*, 109-132.

- Çiçek, M. ve Alcellat, N. (2015). 8. sınıf Türkçe çalışma kitabındaki okuma etkinliklerinin okuma kazanımları ile ilişkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching, UDES Özel Sayı*, 1605-1614.
- Çiftçi, Ö. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretim programında belirtilen okuduğunu anlamaya ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çomak, G. (2009). *İlköğretim kurumlarının 6. Sınıflarında okutulan yeni müfredata uygun Türkçe ders kitaplarının şekil ve içeriği, öğretmen kılavuz kitaplarında önerilen sorular üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Demir, T. (2010). Türkçe öğretiminde anlama ve zihinde yeniden yapılandırma. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 201-223.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). Türkçe derslerinde metin etkinliklerinin okuma-anlama kazanımlarını gerçekleştirme yeterliği- Bir öykü örneği. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 13-30.
- Durukan, E. (2011). 7. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarının Türkçe programının okuma hedef/kazanımlarına göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (19), 420-428.
- Erdal, N. (2016). *İlköğretim Türkçe 6 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Göçer, A. (2007). Bir öğrenme alanı olarak anlama eğitimi ve Türkçe öğretimindeki yeri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (2), 17-39.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gülmez, B. (2010). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin okuma kazanımları bakımından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Güneş, F. (2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin sözlü anlama becerilerini geliştirme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16 (2), 10-30.
- Güneş, F. (2014a). *Türkçe öğretimi- Yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Güneş, F. (2014b). Anlama modelleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 59-74.
- Güngör, A. (2005). Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama stratejilerini kullanma düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 101-108.
- Hanedar, R. T. (2011). *8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları ve okuduğunu anlama becerileri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Kaplan, Ş. ve Yıldırım-Şen, G. (2014). *İlköğretim Türkçe 8 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Hasırcı, S. (2016). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Komasyon. (2013). *İlköğretim Türkçe 6 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Komasyon. (2013). *İlköğretim Türkçe 7 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Luma, S. (2002). *İlköğretim okulu yedinci sınıf öğrencilerinin okuma beceri ve alışkanlıklarını geliştirmeye yönelik uygulamalı bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- MEB. (2006). *Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Onan, B. (2005). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe öğretiminde dil yapılarının anlama becerilerini (okuma/dinleme) geliştirmedeki rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özarslan, A. (2012). *9. sınıf öğrencilerinin 6-8. sınıflar Türkçe öğretim programındaki "okuduğu metni anlama ve çözümleme" kazanımlarına ulaşma düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Özbay, M. (2005). *Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahbaz-Dağlıoğlu, E. (2014). *İlköğretim Türkçe 7 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Cem Yayınları.
- Şeflek-Kovacıoğlu, N. (2006). *İlköğretim ikinci sınıflarda aile çevresi ve çocuğun okumaya karşı tutumu ile okuduğunu anlama becerisi arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Temizkan, M. (2016). Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinliklerinin metin yapısı açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 31-52.
- Yangın, B. (1999). *İlköğretimde Türkçe öğretimi: İlköğretimde etkili öğretim ve öğrenme öğretmen el kitabı- Modül 4*. Ankara: MEB Yayınları.
- Yenen-Avcı, Y. (2016). Açık öğretim ortaokulu ile örgün eğitim kurumlarında okutulan Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 153- 160.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.